ნიკო ჩუბინაშვილი – 100

იულონ გაგოშიძე
საქართველოს ეროვნული მუზეუმი

ბატონი ნიკო, ჩემი უფროსი მეგობარი და მასწავლებელი

ძალიან დამაკლდა ნიკო ჩუბინაშვილი, ბატონი ნიკო – ჩემი უფროსი მეგობარი და მასწავლებელი, ჩემი არქეოლოგიური ექსპედიციების მუდმივი მონაწილე და კოლორიტი. ექსკურსიებიც ერთობლივი გვქონდა მისი სიცოცხლის ბოლო ათი-თხუთმეტი წლის განმავლობაში. ბატონმა ნიკომ მასწავლა, როგორ უნდა აიზომოს ვრცელ ტერიტორიაზე გაშლილი ობიექტები და ამიზომა კიდეც დედოფლის მინდორზე გათხრებით გამოვლენილი წარმართული სატაძრო კომპლექსი, რომლის ფართობი ოთხ ჰექტარს აღემატება. ბატონმა ნიკომ შექმნა შიდა ქართლის არქეოლოგიური ექსპედიციის ფოტომატიანე, აკინძული ალბომებად, რომლებსაც იგი უსახსოვრებდა ხოლმე ექპედიციების მონაწილე ქალებს. ექსპედიციაში ყოფნის დროს ყველაზე ადრე იღვიძებდა და ჩვენს ადგომამდე ასწრებდა ჭიშკრამდე ძუნძულით ჩასვლას და დაბრუნებას (სახლიდან ჭიშკრამდე 600 მეტრი იყო).

დედაჩემი, დინარა ყიფშიძე არქიტექტორი გახლდათ, 1930-იანი წლებიდან ძეგლთა დაცვის სისტემაში მუშაობდა და მეც ბავშვობიდანვე ვიცნობდი ქართული ხელოვნების ისტორიის ინსტიტუტის თანამშრომელთა პირველი თაობის უკლებლივ ყველა წარმომადგენელს. ჩემმა სპეციალობამ კიდევ უფრო დამაახლოვა მათთან, მაგრამ ბატონი ნიკოს და ჩემი ურთიერთობა სულ სხვაგვარი იყო და სულაც არ იყო დაკავშირებული ბავშვობისდროინდელ მოგონებებთან.

პირველად ველსე ბატონ ნიკოს (კოლია არ დამიძახოო, იმთავითვე გამაფრთხილა) შევხვდი 1957 წელს ვანის არქეოლოგიურ ექსპედიციაში, სადაც იგი არქიტექტორად ჰყავდა მიწვეული ქალბატონ ნინო ხოშტარიას, ექსპედიციის ხელმძღვანელს და სადაც ვმუშაობდი მეც, უნივერსიტეტის ბოლო კურსის სტუდენტი. მერე დავმეგობრდით კიდეც, მიუხედავად ჩვენს შორის არსებული ოცდაშვიდწლიანი ასაკობრივი სხვაობისა. ზემოთ დავწერე, ჩემი უფროსი მეგობარი იყო-მეთქი ბატონი ნიკო, მაგრამ მას ეს „უფროსობა" ჩემთვის არასოდეს უგრძნობინებია, როგორც თანატოლს, ისე მექცეოდა და მეც ასევე ვპასუხობდი. ამის მიზეზი, ალბათ, ის პატარა, ანცი და კვიმატი ბიჭი იყო, რომელიც ცოცხლობდა ნიკო ჩუბინაშვილში მისი ამქვეყნიური არსებობის ბოლო დღემდე. ის პატარა ბიჭი, რომელიც ერევნის მოედანზე მკაცრ და შეუვალ მამასთან ხელჩაკიდებული ნატრობდა (ეს ბატონი ნიკოს ნაამბობია), ერთხელ მაინც მომეფეროსო, მაგრამ ნატვრა არ ასრულებია. მამა სპარტანულად მზრდიდაო, ამიხსნა ბატონმა ნიკომ, ხელ-პირს, მაგალითად, მუდამ ცივი წყლით მაბანინებდაო, ეს კი იმ პატარა ბიჭში წინააღმდეგობის გაწევის სურვილს იწვევდა: რაც გავიზარდე, მხოლოდ თბილი წყლით ვიბანო ხელ-პირს, ესეც მისი ნათქვამია.

პეტერბურგიდან თბილისში გადმოსულ მშობლებს პატარა ნიკოლოზ (კოლია) ჩუბინოვი ლევანდოვსკის რუსულ გიმნაზიაში მიუბარებიათ სასწავლებლად. ერთხელ, როცა დედამ შვილი გიმნაზიაში მოიკითხა, გაოცებულს კარგა ხანს არწმუნებდნენ, ეგეთი არავინ ირიცხება ჩვენთანო, სანამ არ გაირკვა, რომ ნიკოს, თურმე, გვარი – ჩუბინოვი - გიმნაზიის მოსწავლეთა სიაში ჩუბინაშვილად გადაუკეთებინებია. ასე, რომ ბატონი ნიკო პირველი ჩუბინაშვილია ამ სახელოვან საგვარეულოში და ესეც წინააღმდეგობისა და პროტესტის თავისებური გამოხატულება და შედეგი იყო, ისევე როგორც ის, რომ რუსულ სკოლაში ნასწავლი და რუსულენოვან ოჯახში გაზრდილი ბატონი ნიკო ყოველთვის ცდილობდა ქართულად ელაპარაკა.

ასეთი დარჩა ბატონი ნიკო მისი არც თუ ხანმოკლე სიცოცხლის ბოლომდე. ბოლომდე შერჩა მას აღქმის ჭეშმარიტად ყმაწვილური უშუალობა, ცნობისმოყვარეობა და ცოდნის მოხვეჭის დაუშრეტელი წყურვილი. და შეუპოვრობა: უამრავი სატკივარი და სადარდებელიც ჰქონდა ბატონ ნიკოს, განსაკუთრებით, ხანდაზმულობისას, მაგრამ ის მოწუწუნე არავის უნახავს. შეკითხვაზე, როგორ ბრძანდებითო, მუდამ მხნედ პასუხობდა: „ყველაზე უკეთ" (პასუხობდა, როგორც წესი, რუსულად: лучше всех). გარდაცვალების წინა დღესაც ასე მიპასუხა, უკვე ლოგინში მწოლიარემ. ბატონ ნიკოს არასდროს, ხანდაზმულობისასაც კი, არ დაუკარგავს ხუმრობის ხალისი, ხანდახან კი მისი ხუმრობა საკმაოდ კვიმატი იყო ხოლმე.

ბევრი რამ იცოდა ბატონმა ნიკომ და რაც იცოდა, იცოდა ძალიან კარგად, რადგანაც ყოველთვის ცდილობდა ბოლომდე ჩასწვდომოდა და სიღრმისეულად შეესწავლა ყველაფერი, რასაც ხელს მოჰკიდებდა. ფოტოგრაფიას ფლობდა, როგორც პროფესიონალი, იცოდა და უყვარდა ფოტოგრაფირება და უზარმაზარი ფოტო-არქივი დაგვიტოვა: მისი ოროთახიანი ბინის ერთი ოთახი დიღმის მასივში ფოტოსურათებითა და ფოტოფირებით იყო სავსე (ეს არქივი, მისი ანდერძის თანახმად, დასაცავად გადაეცით ხელნაწერთა ინსტიტუტს) ფოტოაპარატებშიც ისე კარგად ერკვეოდა, რომ მათი არა თუ შერჩევა, არამედ დაშლა-აწყობაც კი შეეძლო. ბატონ ნიკოს ერთ-ერთ პირველს თბილისში შეუძენია ავტომანქანა – მოსკვიჩი-კაბრიოლეტი (მამის ფინანსური დახმარებით, ცხადია) და მანქანის მექანიზმიც საფუძვლიანად შეუსწავლია. სამხედრო სამსახურში ხანმოკლე ყოფნის დროს ასევე გულდასმით შეისწალა მან ჯარისკაცის სამხედრო წესდება, თანაც არა მარტო რუსული (საბჭოთა), არამედ სხვა ქვეყნებისაც და პროფესიულ დონეზე შეეძლო მსჯელობა საბჭოთა, ფრანგულ და ამერიკულ სამხედრო წესდებებს შორის არსებულ განსხვავებებზე და ეს მსჯელობა შეფასებითი იყო, თანაც არა საბჭოთა წესდების სასარგებლოდ.

თავის ძირითად სპეციალობასაც – შუასაუკუნეების ქართული ხუროთმოძღვრების ისტორიას ბატონი ნიკო, რაღა თქმა უნდა, შესანიშნავად ფლობდა. ჩემთვის უთქვამს, ხელოვნებათმცოდნისათვის, ვინც არქიტექტურას შეისწავლის, მშენებლობის ცოდნა არისო აუცილებელი, ზოგიერთი კი, სამწუხაროდ, მშენებლობაში საერთოდ ვერ ერკვევაო (თითონ ბატონ ნიკოს მშენებლის პრაქტიკული გამოცდილება ჰქონდა).

ბატონი ნიკო დიდი მეცნიერი და ქართული ხელოვნებათმცოდნეობის ფუძემდებლის, აკადემიკოს გიორგი ჩუბინაშვილის საუკეთესო მოწაფე იყო და ერ-

თადერთი მის მოწაფეთაგან, რომელმაც გაბედა თავის გამოკვლევებში შეჰკამათებოდა სათაყვანებელ მამასა და მასწავლებელს, ვისაც საუბრის დროს, როგორც წესი, უბრალოდ მამად მოიხსენიებდა ხოლმე. რაოდენ საწყენია, რომ ბატონმა ნიკო ჩუბინაშვილმა, როგორც მკვლევარმა და მეცნიერმა, ვერ ჰპოვა სიცოცხლეში ის დაფასება, რისი ღირსიც იყო. ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა სფეროში მოღვაწე არც ერთ მის თანამედროვე ქართველ მკვლევარს არაფრით ნაკლები მეცნიერი არ იყო ბატონი ნიკო და განა რა დაშავდებოდა, ქართული მეცნიერების ისტორიის ანალებში მისი სახელიც რომ ჩაწერილიყო ჩუბინაშვილების ერთი ოჯახიდან გამოსულ მეოთხე აკადემიკოსად?!

Iulon Gagoshidze

Recollecting Niko Chubinashvili

The author shares his memories of Niko Chubinashvili – his teacher and elder friend.